

244

Hűlt hely

Kár érte. Ennyit akkor is le kellene írni róla, ha az a sok százezer ember, aki eljár a helye előtt, naponta nem ezt gondolná. Akkor is ezt gondolja önkéntelenül, ha voltaképp azt gondolja, hogy nem kár érte. Furcsa ez.

Az épület, hat homlokzati oszlopával, timpanonjával, falain a kő-arcokkal, kétoldalt a kocsifelhajtóival, hátul a kiskapujával, épp kilencven éve egy telekre épült, meglehetősen városzéli környezetbe. Aztán lassan, évek, évtizedek során körül-ülte a város, és az épület már nem a telkén állt, hanem beleépült az emberek reflexeibe. Megszokták, hogy a Rókus felől jövet szemük a hat oszloppal találkozik, fölötté a timpanonnal, megszokták, hogy az Emkével szemben van egy másik sarok, a sarkon óra. Nem is annyira színházat bontottak itt le, mint inkább egy megszokásba épített látványt, mint inkább ezt a megbízható sarkot.

Az épület eltűnt, az emléke szilárd. Ha valaki kőnél marandóbban akar építkezni, építse házáat, építse művét emlékekre, építse szemek víztükrére, építse bele az emberi megszokásba.

Hallom a sürgetést: igen vagy nem? Szerintem kár-e a Nemzetiért, vagy nem?

Nem tudom. Sajnálom. De attól még nem biztos, hogy kár is érte. Az én reflexeimbe is beleépült, talán erősebben, mint másokéba. Ha ez az épület nincs, lehet, hogy én se vagyok. Apám és anyám itt ismerkedett meg, itt voltak növendékek. Voltam a színpadán, amikor még nem éltem, majdhogynem ott születtem. Március közepén anyám még játszott, április elején már világra jöttem. Nem lehetek elfogulatlan ennek az épületnek sem a homlokzatával, sem a kiskapujával, sem a társalgójával, sem a színpadával — egyetlen zugával sem. Semmivel, amiből mára morzsa sem maradt, csak egy körülpalánkozott grund egyelőre, a jövőben aztán egy park, árvácskákkal, begóniákkal, cannákkal, talán gesztenyefákkal is később.

Valójában azt se tudom, hogy ez a *Nemzeti* volt-e? Az egész sorsa, az egész útja ilyen bizonytalan. Harminchárom évig — 1875-től 1908-ig — a Népszínház volt, színpadán operetekkel, népszínművekkel, igaz: Blaha Lujzával is. Attól kezdve ötvenhat évig *Nemzeti*, de csak *ideiglenesen*. Minduntalan leírták róla, lexikonokban is így áll: „... az épületet kibérelték a Nemzeti Színház számára, amely azóta is ebben a nem minden tekintetben megfelelő épületben működik.” Nem volt megfelelő már ötvenhat évvel ezelőtt sem, harminc évvel ezelőtt sem, hogyan lett volna hát megfelelő tegnap? Igaz, itt játszották Shakespeare-t, Molière-t, Racine-t, itt játszották először, és mindjárt az első évben: 1909-ben Móriczot, a Sári bíróját.

Egy épület volt-e hát csak a Nagykörút sarkán, vagy csakugyan a Nemzeti Színház, a saját lábán? A Nemzeti most a Nagymező utcában játssza Aiszkhüloszt és Madácht. Az intézmény szelme átköltözött, az épület emléke ottmaradt a régi sarkon. Melyiknek higgyek: a gondolatnak, vagy az érzelemnek? Az eszmélemnek, vagy a szívemnek?

Hogy kár-e érte, eldöntetlen. De hogy jobb túl lenni rajta, az bizonyos. Szaggató volt nézni napról napra, ahogy az épület fogyott. Elporlottak a kő-arcok, elröppentek a kandeláberai, lefolytak a lépcsői, a színpada egy napon ráásított az égre, költők helyett dinamit beszélt a falak közt. Bontása nem haldoklás volt, amiben még akadhat valami csepp poézis, mint a lombohullásban, hanem háború. Úgy is estünk át rajta, mint a háborún, megkönnyebbülten: jobb túl lenni rajta, ha egy kicsit megsebesülten is.

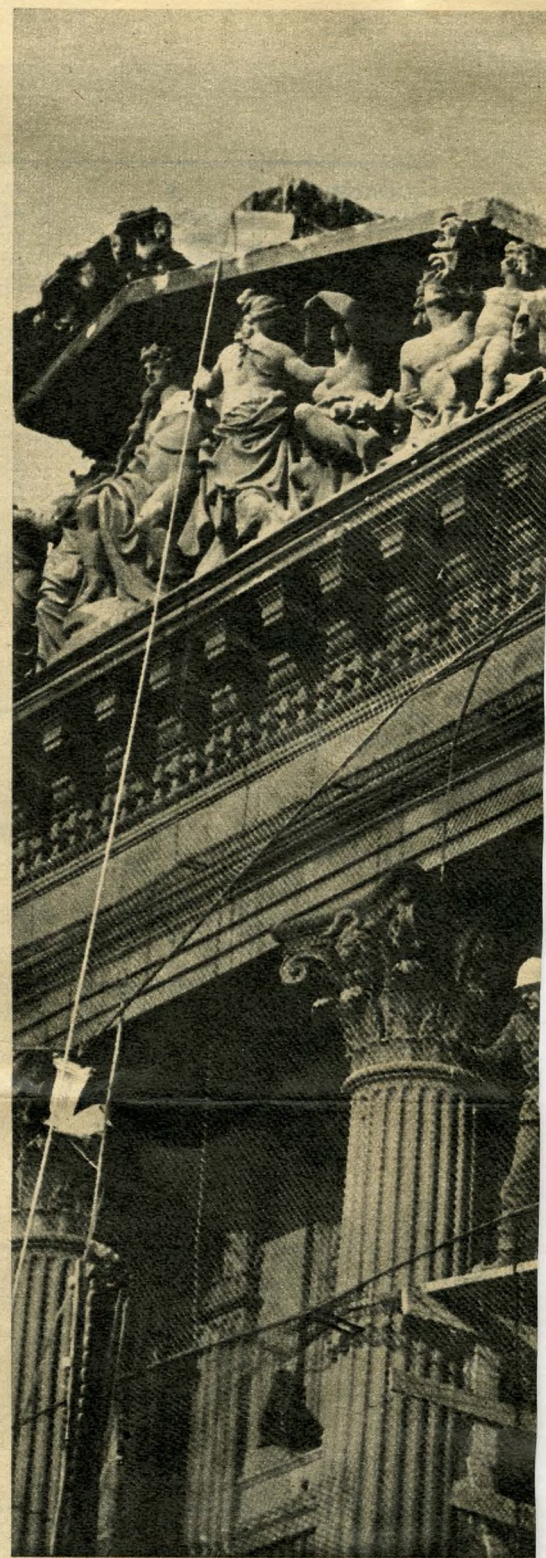
A sajnálat sokunkat megsebesített, nem tagadható. Egy épület, ha szétrepül, repeszdarabokat fröcsköl, mint a bomba. Szilánk a szívből csak vigyázatosan és nehezen távolítható el. Sajnálom az épületet, amely különösen szép sem volt, meg alkalmatlan is volt. Mindnyájan elfogultak voltunk vele, mert emlékek fűződtek hozzá s mert beleépült a napjainkba, a városunkba, a megszokásainkba. Nekem még a sorsomba is.

De mert úgy látszik, hogy nemcsak ez a szürkésbarna, teveszínű tömb épült bele az emberek reflexébe, hanem magába a tétova történetű, ideiglenesnek szánt, aztán állandó hajlékká lett épületbe is beleépült valami bizonytalanság, mint egy rejtélyes csóhálózat vagy babonás tenyér-rajz, bizonytalan az érte érzett sajnálat is. A sajnásba időnkint beleujjong az öröm: az épülettel együtt lebontották azt a tudatot is, hogy a Nemzeti Színháznak van otthona.

Nincs. Tehát építenek neki végre egy *véglegeset*, amely majd „minden tekintetben megfelel”.

Az épület hűlt helyét pedig meg kellene jelölni majd a begóniák és árvácskák között, falombok tövén. Az épület egy szilánkjával, hogy szív dobogott, hogy szív sérült meg itt valaha, de behegedt. Meg aztán jelélül annak is, hogy a tér, amelyet az emberi szellem egyszer átmelegített, nem hűl ki többet.

MÁTRAI BETEGH BÉLA
RÉV MIKLÓS képriportja

FOTÓ: FARKAS TAMÁS

